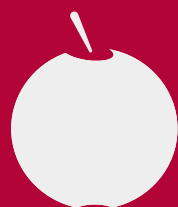

Studieforbundene satser
på bærekraftig utvikling!

Forord

Voksenopplæringsforbundet (VOFO) og studieforbundenes rolle for bærekraftig utvikling er grunnlagt på et samfunn i samspill mellom mennesker, holdning, politikk og miljø. Med "Læring for bærekraft" arbeider vi for voksnes tilgang til læring ut fra egne forutsetninger, interesser og behov.

I Brundtlandrapporten *Vår felles framtid* likestilles tre dimensjoner på en bærekraftig utvikling – den økonomiske, økologiske og sosiale dimensjonen. Dagens erfaringer viser at vi må relatere disse tre dimensjonene til hverandre. For VOFO betyr bærekraftig utvikling at vi setter fokus på den sosiale dimensjonen der den enkeltes læring og kunnskapsutvikling, sosial organisering og samhandling er bærebjelken. De som aktivt klarer å søke kunnskaper og håndtere andres erfaringer, de identifiserer også problemer og kan aktivt arbeide med løsninger og dermed redusere angsten for skremmende, men nødvendige endringer.

I regjeringens politiske plattform fra Soria Moria ble det varslet en ambisiøs politikk for bærekraftig utvikling, og regjeringen har som mål å lage en oppdatert nasjonal strategi som ble presentert i Nasjonalbudsjettet for 2008.

VOFO opplever et sterkt og naturlig bærekraftig engasjement i studieforbundene og deres medlemsorganisasjoner. Engasjementet har lange tradisjoner og er lokalt tuftet. Vårt mål er å synliggjøre og styrke dette arbeidet slik at det naturlig kan implementeres i en nasjonal strategi.

VOFO mottok i oktober 2006 midler fra Kunnskapsdepartementet til å gjennomføre og følge opp konferansen *Læring for bærekraft*. Konferansen ble gjennomført i oktober 2006 med deltagere fra tverrsektorielle miljøer. Konferansedeltakernes oppsummering var at *Læring om bærekraftig utvikling* må sees i forhold til aktuelle trender omkring kultur, forskning/utdanning, næringsliv og det offentlige arbeid på feltet. Samarbeid er nødvendig for å kunne håndtere framtidens store globale spørsmål omkring sosialt ansvar, miljøtenkning, likestilling og mangfold. I en verden med en galopperende urbanisering blir slike spørsmål sentrale. Vår nordiske styrke er å skape de koplinger som trengs mellom ulike krefter: kunnskap/forskning, kreativitet, næringsliv og politikk. Grunnbehovet er å få være et menneske som stiller spørsmål som oppfattes som ubekvemme, men nødvendige. Konferansen ble fulgt opp med møter våren 2007 med studieforbundene og aktuelle samarbeidspartnere som Norges Vel, Folkehøgskolen og Idébanken.

Dette heftet bygger på slike erfaringer og på innspill fra studieforbundene. Heftet er ført i pennen av seniorrådgiver Astrid Thoner i VOFO med støtte fra et utvalg bestående av Per Halvorsen, Folkeuniversitetet, Anna Heen, Populus - studieforbundet folkeopplysning, Odd Erik Randen, Studieforbundet Natur og Miljø og Marianne Westby, SO Studieforbundet Solidaritet.

Oslo i september 2008
Voksenopplæringsforbundet

Sturla Bjerkaker
Generalsekretær

Studieforbundene satser på bærekraftig utvikling!

Folkeopplysning og samfunnsutvikling

Studieforbundene har siden opprettelsen av de første opplysningsorganisasjonene for over hundre år siden befunnet seg midt i samfunnsutviklingen. Enten formålet med organisasjonen og opplæringen gjaldt politikk, avholdssak, religiøse spørsmål eller ren lese- og skriveopplæring for alle, den gang som nå, opplysningsorganisasjonene arbeidet nær folk og deres behov.

Folkeopplysningens menneskesyn er humanistisk, og bygger på at mennesket er kompetent til å ta ansvar for og håndtere sitt eget liv. Læring i frivillige organisasjoner er den praktiske, sosiale konsekvens av dette.

Begrepene vi bruker

Folkeopplysning i frivillige organisasjoner defineres i dette arbeidet som den læringsarenaen som fanger opp læringsbehovene hos ungdom og voksne og viderefører dem inn i demokratiske læringsformer, der helhetlig læring, bevisstgjøring, deltakelse og samfunnspåvirkning er viktige målsetninger.

Et offentlig godkjent studieforbund har som formål, i egen regi og gjennom sine medlemsorganisasjoner, å tilby voksne læring. Det er 20 slike studieforbund i Norge pr. september 2008 med til sammen 438 landsomfattende frivillige organisasjoner som medlemmer. Når vi i dette heftet bruker begrepet studieforbund, mener vi helheten; altså både forbundene og medlemsorganisasjonene.

Begrepet Bærekraftig utvikling prøver å forene verdier som økonomisk vekst, økologisk balanse og sosial rettferdighet.

Bærekraftig utvikling på dagsorden igjen

Vi skriver høsten 2008, og vårt samfunn, og dermed også studieforbundene, har igjen bærekraftig utvikling som satsningsområde. Mange studieforbund har arbeidet tungt med dette feltet i flere omganger fra 1960-70-tallet, gjennom oppfølgingen av Brundtlandkommisjonens innstilling i 1987 og Felleskampanjen for Jordas Miljø og Utvikling i overgangen til 1990-årene og arbeidet videre med Lokal Agenda 21. Studieforbundene står dermed i en god tradisjon for å bringe temaet videre.

FNs tiår for Læring for Bærekraftig utvikling 2005-2014

Vi befinner oss i FNs tiår for Læring for Bærekraftig utvikling (2005-2014). UNESCO koordinerer arbeidet. Formålet er å "integre prinsipper, verdier og praksis knyttet til begrepet Bærekraftig utvikling i alle aspekter av læring og utdanning for å oppmuntre til handlingsendring, som vil skape en mer bærekraftig fremtid, hva angår miljømessig integritet, økonomisk levedyktighet og et rettferdig samfunn for nåværende og kommende generasjoner. (...) I arbeidet med Læring for Bærekraftig utvikling er man kommet fem til en holistisk, helhetlig forståelse av begrepet. Arbeidet omfatter samfunn, miljø og økonomi, med kultur som en underliggende faktor. (...) Læringen skal være tverrfaglig, verdistyrt, metodisk mangfoldig, lokalt relevant og føre til kritisk tenkning, problemløsning og deltakerstyrte beslutninger. (...) Arbeidet er en del av UNESCOs satsning på Livslang Læring og ikke-formell læring." Se www.unesco.no og www.unesco.org. (klikk deg inn på: UN Decade of Education for Sustainable Development) I Norge koordineres arbeidet i Utdanningsdirektoratet, men dette omhandler stort sett satsningen i skolen.

Et vell av norske frivillige organisasjoner arbeider med målsetningene for FNs tiår for Læring for Bærekraftig utvikling. Organisasjonene er knyttet til flere paraplyer og nettverk, som Frivillighet Norge, Idébanken, Forum for utvikling og Miljø, NVL - Nordisk Nettverk for Voksnes Læring og Voksenopplæringsforbundet. Mange av organisasjonene er knyttet til flere av disse nettverkene. Paraplyene og nettverkene er også knyttet til store søsterorganisasjoner og nettverk internasjonalt.

Studieforbundene og arbeidet med Læring for Bærekraftig utvikling

Begrepet Bærekraftig utvikling prøver å forene verdier som økonomisk vekst, økologisk balanse og sosial rettferdighet. Læring for Bærekraftig utvikling defineres bredt. Det omhandler klimaspørsmål så vel som bevissthet rundt forbruk og overforbruk. Voksenopplæringsforbundet, som paraply for folkeopplysning og læring i studieforbundene, ønsker å rette fokus spesielt på en sosialt bærekraftig utvikling, rettet mot det enkelte individs muligheter til læring og påvirkning. Dette gir arbeidet et langt perspektiv.

Studieforbundene har stor aktivitet på feltet, og arbeidet er i sterk utvikling for å tilpasse læremidler og metoder til dagens og morgendagens utfordringer. Det arbeides med nye arenaer, nye målgrupper, både blant den organiserte og den ikke-organiserte del av befolkningen, metoder for mobilisering og prosessverktøy for utvikling av lokalmiljøene.

Studieforbundene er ulike, og forankrer arbeidet med Læring for Bærekraftig utvikling i forhold til organisasjonens formål og virksomhet. Dette gir stort mangfold i studieplaner og studieopplegg.

Studieforbundenes utfordring ligger i å tilrettelegge for folkelig mobilisering og engasjement, folkelig kunnskap, erfaring og kreativitet, aktivt medborgerskap, identitet og samhold. Virksomheten i organisasjonene kan være et forbilde for alle typer mobilisering for Læring for Bærekraftig utvikling på ulike arenaer.

Eksempler på Læring for Bærekraftig utvikling i studieforbund og deres medlemsorganisasjoner

Mange studieforbund har direkte virksomhet knyttet til Læring for Bærekraftig utvikling, støttet i deres formålsparagraf, andre arbeider mer indirekte med feltet. Studieforbundene er forskjellige, og vi finner nedenfor eksempler på ulike typer aktivitet og tilnærming. Eksempelene er valgt for å vise bredde i virksomheten mer enn volum. VOFO har informasjon om og lenker til studieplaner for oppleggene.

SO Studieforbundet Solidaritet (www.studieforbundetso.no)

SO har Bærekraftig utvikling formulert som formål i sine vedtekter: "SO skal arbeide for et likeverdig, solidarisk og antirasistisk samfunn gjennom å støtte, utvikle, organisere og gjennomføre studie-, opplysnings- og kulturtiltak som kan øke kunnskapen om regionale og globale miljøproblemer og forståelsen for nødvendigheten av bærekraftige alternativer til dagens økonomiske vekstpolitikk ..." (VOFOs uthevelse)

Fagområdet *bærekraftig utvikling* er i SO båret frem av noen prosesser som bygger på opplysning, organisasjonsfrihet, demokratisk prosess og lokalt folkestyre.

SO holder kurs og studier innenfor demokratisk oppbygging av bærekraftig virksomhet. Det kan dreie seg om en økolandsby, eller en forening for økologisk livsstil med ressursvennlige løsninger som bo- og arbeidskollektiv.

SO bruker mye ressurser på bistand til pedagogisk utvikling av medlemmenes studieplaner. På denne måten skapes stadig nye studieplaner som har fokus på bærekraftig utvikling, klima,

Studieforbundene satser på bærekraftig utvikling!

miljø, utfordringer og arbeidsmåter for forbedring, hvordan organisere seg for å bedre informasjonen mellom folk osv. Slike tiltak fører ofte til

- større deltakelse i eksisterende foreninger og politiske partier som arbeider med bærekraftig utvikling.
- at flere studieringer om nærliggende tema blir utviklet, slik at flere lærer mer og dermed kan ta bærekraftige valg.
- bokutgivelser, filmproduksjon og andre kulturuttrykk som gir folkeopplysning, refleksjon og innsikt.
- seminar, kurs, konferanser og opplysningstiltak
- utvikling av prosjekter og nye foreninger med formål som ikke er dekket inn i allerede eksisterende organisasjoner.

SO og medlemsorganisasjonene organiserer:

- *Demokratikurs og samvirkekurs* for å få kunnskap til å etablere bærekraftige alternativer. SO og miljøet rundt økomiljøene og Permakulturforeningen har bidratt med økolandsbyutvikling.
- *Teater- og filmkurs* som har resultert i f.eks. EURatomfilmen. Filmen skaper debatt, opplysning, innsikt, og folk blir kjent med at atomavfall blandes i forbruksartikler og dermed også kjent med forholdsregler de kan.
- *Fortellerkurs og kurs i presentasjonsteknikk* som gir bedre fremstilling i form og dermed større innlæring om bærekraft, som ellers kan være vanskelig å forstå, eller skape redsel, som f.eks. kunnskap om spredning av atomavfall.
- *Organisasjonsutviklingskurs* for å bidra til bærekraftig virksomhet i foreninger og organisasjoner. Her holder SO kurs i virksomhetsplanlegging, styrekurs, valgkomitékurs, organisasjons- og prosjektutviklingskurs, som konkret er knyttet til f.eks. kurs i å lage økosamfunn.
- *Bærekraftkurs* som bygger på og formidler ulike metoder i selvutvikling og livsveiledning, helsepedagogikk og lederkurs.
- *Kurs i bærekraftig og økologisk organisering og livsstil: som f.eks. matkurs, ystekurs og etablererkurs.*
- *Vedtektsverksted* og kurs i å lage forening og andre demokratiske organisasjoner som har bærekraftig utvikling som formål.

SO har gitt ut flere bøker og studiemateriell om bærekraftig utvikling gjennom årene. Man kan spesielt trekke frem:

- **Halve jorden** av Torild Skard, som sammen med andre bøker og opplysningstiltak fra Torild Skard har hatt stor betydning for Likestillingslovens fremme.
- **Globaliseringsboken**, med studieplan som belyser hvem som tjener på globalisering og hvordan vi kan fortsette å arbeide med bærekraftig utvikling i en globalisert verden.

Studieforbundene satser på bærekraftig utvikling!

Flere av SO sine medlemmer gir også ut informasjon og opplysning om bærekraftig utvikling i form av hefter, medlemsblad, nyhetsbrev og aktuelle hjemmesider og nettsteder. Eksempler:

- **Herba**, et tidsskrift fra biologisk dynamisk forening, omtaler kurs i økologisk landbruk og formidler teori og praktisk bærekraftig utvikling.
- **Ren mat**, et magasin fra Oikos, som formidler info om kurs og studier, samt hvordan velge økologiske løsninger innen mat og landbruk.
- **Gardsosten**, medlemsblad fra foreningen Norsk gardsost som formidler informasjon om økologisk foredling av melk, ystekurs og bærekraftig kultur for organisering, foredling og utvikling.

Eksempler på kursopplegg:

www.miljouken.no: denne siden er laget i tilknytning til studietiltak med flere studieringer og kurs over en uke i Telemark, der medlemmer i SO har gått sammen om å formidle miljøvennlige måter å virke på.

Eksempler: Permakulturskurs, sertifikatkurs, erfaringskurs om organisasjonsutvikling innen permakultur og konvensjonell kultur, kurs i å bygge solfanger, kurs i å bygge bakerovn, kurs i økologisk overflatebehandling, ystekurs, kurs i vegetar matforedling og kurs i håndtverksmessig utvikling av redskaper.

Populus - studieforbundet folkeopplysning (www.populus.no)

Populus informerer om hva medlemsorganisasjonene allerede gjør og hva de kan gjøre for å sette Læring for Bærekraftig utvikling på dagsorden, og på den måten nå folk flest. Folkeakademiens Landsforbund har for eksempel tatt initiativ overfor Frivillighet Norge for å etablere en nettverksgruppe med formål å skape et bredere engasjement i flere organisasjoner. (www.folkeakademiet.no/filer/se verden i oynene delplan.pdf)

Populus har samlet medlemmene til drøfting av folkeopplysningens rolle i arbeidet, og lager en studieplan som kan synliggjøre aktiviteter lokalt, nettsteder for materiell og ressursbase for foredragsholdere. De samarbeider med www.hundrearsmalene.no og www.gronnhverdag.no, som lanserer www.klimaklubben.no 1. september 2008. Populus har flere "grønne" medlemsorganisasjoner som FIVH og De Grønne hvis fokus nettopp er miljø- og klimaspørsmål.

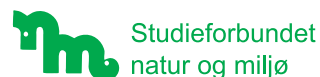
Den ferske studieplanen *Klimakamp & folkeopplysning* har som mål at deltakerne gjennom studieringen skal få ny innsikt, kunnskap og forståelse av klima- og miljøutfordringene og bli motivert til å skape folkelig engasjement lokalt.

Populus' medlemsorganisasjoner har produsert flere publikasjoner om klima (se www.populus.no):

- Klimautslipp og forbruk - faktaark
- Rapporter om klima
- Arbeidsnotater om klima

Populus har også nylig gitt ut et nyhetsbrev til lokalleddene i medlemsorganisasjonene der miljøspørsmålet er viet stor plass. Se www.populus.no

Studieforbundet Natur og Miljø (www.naturogmiljo.no)

Natur og Miljø gir eksempler på studieplaner fra sine medlemsorganisasjoner. Se også www.naturogmiljo.no/studieplaner. Dette er noen:

Norges Naturvernforbund (www.naturvern.no)

Slåttekurs for å ta vare på unikt biologisk materiale

Informasjon om arbeid med unike kulturlandskap i Extremadura i Spania

Treningsleir for naturvernere

Norges Jeger- og Fiskerforbund (www.njff.no)

Jegerprøven - med 8000 deltakere bare i denne organisasjonen i 2007, et viktig samarbeid mellom offentlige organ og organisasjoner. En moderne læringsarena, som i utstrakt grad gjør bruk av digitale hjelpemidler. Bærekraftig fordi det er et godt eksempel på forvaltning av natur, der jegerne bidrar til å balansere viltet og viltets tilgang på beite.

Jakt og fiske for ungdom - en innføring

Elgforvaltning - bedre og målrettet elgforvaltning

Fiskeforvaltning og fisketiltak

Det Kongelige Selskap for Norges Vel (www.norgesvel.no)

Informasjon om arbeid med vannforsyning og sanitære forhold i Vietnam, med fokus på hvordan mangel på rent vann er en viktig barriere for bærekraftig utvikling. Norges Vel har et samarbeidsprosjekt med det vietnamesiske utdanningsdepartementet, UNESCO m.fl. om et voksenopplæringsprogram innen vannforsyning og sanitær teknologi.

Natur og ungdom (www.nu.no)

Natur og Ungdom har en utstrakt seminarvirksomhet. Studieforbundet Natur og Miljø lister opp 140, ett hundre og førti - kurs og seminar fra Natur og Ungdom som ett eksempel på volumet i virksomheten.

Energiseminar - situasjonen i Midt-Norge 2006

Energisituasjonen i Møre og Romsdal

Miljøseminar for handling

Samferdsel - seminaret "Dobbelt så kult"

Søppelhåndtering og kollektivtrafikk "Tuttn Trash" - problemløsning

Ung - Aktivist

Norsk Bonde- og Småbrukarlag (www.smabrukarlaget.no)

Deres studieplaner følger den politiske agenda til en hver tid, og understreker dilemmaet for en næring i utvikling mellom produksjon og tilpasning til nye realiteter. De årlige Jordbruksforhandlingene er ett eksempel på hvordan tall og tekniske forhandlinger har sitt grunnlag i bærekraftbegrepet. Andre eksempler på studieplaner fra Norsk Bonde- og Småbrukarlag:

Kulturlandskap og miljøtiltak

Virkemidler for framtidig distriktslandbruk

Bioenergi - nye næringsmuligheter

Jordbruksforhandlingene 2008

Kampen om kartet - myter og fakta i EU-striden

Kampen om maten - om WTO

Kulturlandskap i praksis

Økologisk landbruk

Bygdeutvikling - om å overleve på bygdavis

Norsk Botanisk Forening (www.nhm.uio.no/botanisk/nbf/)

Særlig interessant er deres arbeid med biologisk mangfold som er en del av bærekraftarbeidet. Her kan alle interesserte delta på registrering i den nye Artsdatabankens rødlistedata.

Frikirkelig studieforbund

FSF utfordrer sine medlemsorganisasjoner til å arrangere debattsamlinger om miljø og forbruk i forbindelse med Skaperverkets dag våren 2008, og å starte studieringer om bærekraftig utvikling til høsten.

FSF utvikler et temahefte om kjerneområder til de overordnede målene i Tron-utredningen, og studieringer vil arbeide med temaer innenfor bærekraftig utvikling som Forvalteransvar og miljøvern og Forbrukerlæring.

FSF har heftet "Møteplass mellom lokalmiljø og menighet" som inneholder opplegg for debattskapende samlinger og studieringer om miljø og forbruk. Opplegget skal gi et mer reflektert forhold til eget forbruk, produksjon av varer, rettferdig handel og miljøskader, basert på kunnskap om etiske problemstillinger forbundet med produksjon og distribusjon av varer.

Det Norske Misjonsforbund

Handlingsplan om forbruk, miljø og solidaritet.

Metodistkirken i Norge

Arbeid med konseptet Grønne Menigheter. Studiereiser, seminar og kulturproduksjon med bærekraftig utvikling som tematikk og formål.

Norges Kristne Råd

"Skaperverket, vårt livsgrunnlag, vår glede og vårt ansvar" - arbeid med en stormønstring i 2009 som skal samle folk fra hele landet, der ansvar for skaperverket begrunnet i kristen tro skal være det bærende element. Man vil se på utfordringene og handlingsalternativer, se på engasjement på lokalt, nasjonalt og globalt nivå. Arbeidet er også ment å prege inngangen til valgkampanjen for Stortingsvalget, med et kirkelig engasjement for skaperverket, og også med tanke på en kirkelig mobilisering før det store klimamøtet i København i desember 2009.

FRIKIRKELIG STUDIEFORBUND

Norsk Kristelig Studieråd

NKRS bruker en vid definisjon av begrepet Bærekraftig utvikling. De gir eksempler på ulike typer kurs, der bærekraftig utvikling i videste forstand blir en del av målsetningen.

- Alkohol. *Er det så farlig, da? Kirken som rusforebyggende arena.*
- Et helt menneskesyn, spesielt sett i forhold til funksjonshemmede. *Sammen skal vi bygge en menighet - når mennesker med utviklingshemning blir kirkens veiledere.*
- Familie og hjem. Familie og hjem som bærebjelke i byggingen av et bærekraftig samfunn. *PREP - samlivskurs fra Modum Bad, Samlivskurset, 7 kvelder om å være 2, m.fl.*
- Eutanasi og selvmord. *Så lenge det er liv... VIVAT - kurs for frivillige medarbeidere.*
- Grønn hverdag. Studieopplegget *Grønn postill*, er ment å skape visjon, refleksjon og handling for en grønnere kirke både lokalt og globalt, med bakgrunn i økoteologi. Det arbeides bl.a. med ungdomsgrupper med fokus på å leve i pakt med naturen.
- Pilgrimsvandring. Samarbeid mellom en rekke organisasjoner for å utvikle pilegrimstanken, der man er opptatt av sammenhengen mellom vandring og meditasjon, sett i motsetning til vår tids livsstil i form av hastverk, støy, tidsklemmer og overfladiskhet.

Norsk Kristelig
Studieråd

AOF Norge

I løpet av året 2008 har AOF utviklet to nye kursopplegg for bærekraftig utvikling:

- *Klimakurs.* Med målsetning å øke klimabevissthet blant fagorganiserte. Kurset er praktisk løsningsorientert, slik at tillitsvalgte og medlemmer i fagbevegelsen kan arbeide med utforming av bærekraftige virksomheter og lokalsamfunn.
- *Miljøregnskapskurs.* For at tillitsvalgte og medlemmer i fagbevegelsen kan arbeide med å påvirke virksomheter til å utarbeide klimaregnskap. Miljøregnskap vil sette fokus på den enkelte virksomhets påvirkning på miljøet og dermed gi grunnlag for endringsarbeid.

Litt om fremtiden...

Handlingskompetanse

Studieforbundenes arbeid med feltet Bærekraftig utvikling setter handlingskompetanse og handlingsalternativer i fokus. Informasjons- og kunnskapsnivået er høyt i befolkningen om disse temaene, men mye materiell mangler aksjonslinje. Vi må lage flere produkter for handling. *Det* er vår utfordring og demokratiserende bidrag til Bærekraftig utvikling.

Studieforbund kan gå sammen om løsningsorientert læring. For eksempel kan Bygdefolkets Studieforbund, Studieforbundet Natur og Miljø og Studieforbundet Folkeuniversitetet gå sammen om et tema som rovdysproblematikk i spesielt relevante områder. De, eller andre, kan samarbeide om bærekraftig turisme og andre nye felter som er under utvikling i lokalsamfunnene.

Demokratisk læring

Det er viktig å få med det demokratiske aspekt ved bærekraftarbeidet. Det må fokuseres på muligheten til å danne nettverk og organisasjoner i tilknytning til områder enkelte grupper er spesielt opptatt av. Man må utvikle opplegg for demokratisk læring der alle kurs er åpne for alle, og hvor man vektlegger demokratiske, erfarings- og dialogbaserte læringsmetoder. Dette er grunnleggende for at organisasjonene og nettverkene skal få påvirkningsmulighet i lovarbeidet som angår bærekraftig utvikling.

Verktøy for påvirkning

Folk ønsker å være aktive og ha påvirkningsmulighet. Vi må gi dem verktøyet for det. Det må gjøres enklere å finne organisasjoner som jobber med det ulike grupper er interessert i. Arbeidsformene må være inkluderende, og vi må stadig utvikle nye læringsarenaer. Det er viktig også å arbeide med kunst- og kulturuttrykket på feltet Læring for Bærekraftig utvikling, for å gi folk en helhetlig opplevelse av at dette angår dem. Kunst og kultur appellerer til flere sanser, og innholdet får en bredere mulighet til å nå frem. Vi må videreutvikle en helhetlig tilnærming, lik NAKUHEL-arbeidet, der Natur, Kultur og Helse spiller sammen. "Kretsløpsøkonomi", som går på natur, kultur og økonomi må også inkluderes.

Studieforbundene satser på bærekraftig utvikling!

Samarbeid lokalt og globalt

Vi vil samarbeide med beslektede nettverk som Grønn Hverdag og Klimaklubben, som åpnet 1. september 2008 (se under Populus- studieforbundet folkeopplysning). Flere av studieforbundene samarbeider med bevegelsen "Hundreårsmålene" (www.hundrearsmalene.no), en landsomfattende dugnad på bærekraftfeltet. "Forum for Jordas Miljø og Utvikling", som hadde sin forløper i "Felleskampanjen for Jordas Miljø og Utvikling", der VOFO deltok aktivt i oppfølgingsarbeidet etter Brundtlandkommisjonens rapport "Vår felles framtid", er en annen kontakt som bør revitaliseres (www.forumfor.no)

VOFO og studieforbundene er knyttet til nettverkene rundt European Social Forum og World Social Forum. VOFO samarbeider aktivt med ICAE, International Council for Adult Education og er representert i deres styre ved VOFOs generalsekretær. VOFO bidrar dermed til at temaet Læring for Bærekraftig utvikling settes på dagsorden også ved UNESCOs 6. verdenskonferanse for voksnes læring i Brasil i mai 2009 – Confintea VI.

Læringssentre for bærekraftig utvikling

VOFO ønsker å intensivere læring og utdanning for en bærekraftig utvikling i regi av studieforbundene og samarbeidspartnere. VOFO ønsker å opprette læringssentre for samhandling lokalt og globalt for dette formålet. Læringssentrene vil kunne trekke inn både ungdom og voksne som ønsker å arbeide med bærekraftig utvikling i full bredde.

Slike læringssentre vil ha lokal tilknytning og dermed bli ulike i forhold til ulike samarbeidskonstellasjoner med lokalmiljø, arbeidsliv, skoleverk m.m.

Sentrene skal være møtested og bidra til lokal bevisstgjøring og ansvarliggjøring av enkeltpersoner og lokalsamfunn. Læringssentrene vil tilrettelegge for samtale- og handlingsgrupper, der utvikling av hverdagsorienterte læringsprosesser med ansvarliggjøring av deltakerne er den grunnleggende arbeidsformen. Sentrene skal fremme erfaringsbasert læring, og bygge opp og utvikle en fremtidig og fremtidsrettet kompetanse. På den måten vil folk bedre kunne foreta informerte valg for fremtiden.

Studieforbundene satser på bærekraftig utvikling!

Hovedbudskap for studieforbundenenes arbeid med Læring for Bærekraftig utvikling:

Ta ansvar! Bidra!

Dette har en egenverdi i tillegg til det faglige, kulturelle og sosiale arbeidet med bærekraftig utvikling. Folk har et grunnleggende behov for å føle at den enkelte har betydning og påvirkningsmulighet både i lokal- og storsamfunnet. Ta eget ansvar, men i et sosialt fellesskap, det er studieforbundenenes utfordring, målsetning og varemerke. Et bærekraftig samfunn bygger på alles deltakelse og innflytelse innenfor en ramme av økonomisk og sosial trygghet for alle.

Studieforbundene tar ansvar! Studieforbundene bidrar!
VOFO arbeider for at studieforbundene skal ha best mulig arbeidsforhold for dette arbeidet.

STUDIEFORBUNDENES INTERESSEORGANISASJON

Motzfeldtsgate 1, 0187 Oslo

Postboks 9339 Grønland, 0135 Oslo

Telefon: 22 41 00 00

Telefaks: 22 41 00 01

vofo@vofo.no

www.vofo.no